

BİLGİSAYAR VE İNTERNET DESTEKLİ UZAKTAN EĞİTİM PROGRAMLARININ TASARIM, GELİŞTİRME VE DEĞERLENDİRME AŞAMALARI (SUZEP ÖRNEĞİ)

Birol GÜLNAR*

ÖZET

Bu çalışma bilgisayar destekli uzaktan öğrenme programlarının hazırlanma süreçlerini ortaya koymayı amaçlamaktadır. Bu süreçler uzaktan öğrenme programlarının tasarım, geliştirme ve değerlendirme aşamalarını içermektedir. Öncelikle, bu süreçlerle ilgili teorik çatı ortaya konmuştur. Daha sonra Selçuk Üniversitesi Uzaktan Eğitim Programı bu teorik çatıya göre değerlendirilmiştir. Bu değerlendirmenin sonuçlarına göre Selçuk Üniversitesi Uzaktan Eğitim Programı öğretim tasarımı ve ekran tasarımı ilkelerine uygun değildir. Son aşamada ise Selçuk Üniversitesi öğrencileri arasında bir alan araştırması gerçekleştirilmiştir. Bu araştırma Selçuk Üniversitesi Uzaktan Eğitim Programıyla ilgili öğrencilerin değerlendirmelerini ve tutumlarını incelemiştir. Sonuçlar, deneklerin % 63,9'unun programı hiç ziyaret etmediklerini ortaya koymuştur. Ayrıca deneklerin % 27,8'i programın ilgi çekici olmadığı, % 25,1'i de programın faydalı olmadığı yanıtlarını vermişlerdir.

Anahtar Kelimeler: Uzaktan eğitim, bilgisayar destekli öğretim, web destekli öğrenme

ABSTRACT

This study aims to exhibit processes involved in computer assisted distance learning programs'. These processes includes the design, development and evaluation of distance learning programs. First, the theoretical framework related to this process has been explored. Second, Selcuk University Distance Education Program was evaluated according to the theoretical framework. As a result of this evaluation, Selcuk University Distance Education Program was not found appropriate to instructional design and screen design principles. At the last stage, a field research was performed among Selcuk University students. This research investigated students' judgements and attitudes towards the Selcuk University Distance Education Program. Results indicated that 63,9 % of the respondents anytime visit the Selcuk University Distance Education Program web site. Also 27,8 % of the respondents said that the "program was not attention drawing" and 25,1 % of the respondents said that "the program was not useful".

Keywords: Distance education, computer assisted instruction, web assisted learning

GİRİŞ

Günümüzde yaşanan pek çok gelişim ve değişimin nedenleri arasında Rönesans ve Sanayi Devrimini göstermek mümkün. Rönesans'ın Orta Çağ Avrupa'sına kazandırdığı eleştirel, sorgulamacı düşünce sistemi ve Sanayi Devriminin beraberinde getirdiği üretim ve tüketim ilişkilerindeki köklü değişiklikler günümüzde yaşanan pek çok gelişim ve değişim arayışlarına kaynaklık etmektedir (Kayador, 1995; Cemal, 1997).

* Arş. Gör. Dr., Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi

Eleştirel ve kuşkucu düşünce sistemi dogmatikliği ortadan kaldırarak tek doğrunun bilimden geçtiği gerçeğini hakim kılmıştır. Bu tarz düşünce sistemi pek çok gelişmenin ve yeniliklerin ortaya çıkmasında ön ayak olmuştur. Tarihi seyir içerisinde bu gelişmeler Sanayi Devrimini tetiklemiştir (Cemal, 1997).

Sanayi Devriminin toplum hayatına getirdiği belki de en büyük değişiklik üretim-tüketim ilişkilerinin çok büyük oranda farklılaşmasıdır. İnsanlar, toprağa bağımlı yaşamdan büyük ölçüde vazgeçerek büyük kent merkezlerinde sanayi ya da sanayiye bağlı dallarda çalışarak yaşamlarını sürdürmeye başlamışlardır. Sanayi toplumu insanının artık iş dışında çok da fazla zamanı kalmamıştı. Hayat sanki bir seri üretimden ibaretti. Eğitim hizmetinde olduğu gibi pek çok şey standart bir halde sunuluyordu adına kitle denilen ve bir birinden çok da farklı olmayan toplum bireyelerine.

Çağdaş insanın iletişim desteğindeki değişimle gelen yeni değer yapılarına uyumda yeni bir sorunu daha ortaya çıkar. Eğitim bu sorunu çözmeye tek başına yetersiz kalır. Çünkü sorun artık sadece değişimle gelen yeni duruma uyum sağlamak değildir. Uyumu değişimin hızına uygun olarak ya da kısaca hızla gerçekleştirmek zorundadır. İşte eğitim iletişiminin devreye girdiği, klasik eğitim biliminin çözüm getirmekte yetersiz kaldığı nokta budur. Bu sorun bir anlamda da çağdaş eğitimin sorunudur: “İletişimin desteğinde hızlanan değişimin doğurduğu yeni durumlara değişimin hızında uyum sorununa çözüm getirmek...” Sorun böyle ifade edildiğinde çözüm kendiliğinden ortaya çıkmaktadır. “Değişimin hızını arttırarak yeni durumlara hızlı uyum sorununu yaratan iletişimden sorunun çözümü amacına yönelik olarak da yararlanabilmek...” (Barkan, 1994:129, 130).

Değişimin ortaya çıkardığı uyum sorununu yine değişimin hızında geniş kitlelere verilecek eğitim hizmetiyle sorunu çözüme kavuşturmayı amaçlayan eğitim iletişimi disiplini bu anlamda kitlelerin ayağına (hem de süratle) eğitim hizmeti götürmek zorundadır. Endüstri çağı insanının sınırlı ortam (sınıf) ve sınırlı zaman diliminde bu işe (eğitim) ayıracak zamanının olmadığı açıktır. Bu aşamada eğitim iletişimi disiplininin sorunun çözümünde izleyeceği en mantıklı yöntem ileri teknoloji ve de hıza sahip araçları eğitim amaçlı olarak işe koşmaktır. Bu da bizi aslında yeni olmayan fakat Türkiye için yeni sayılabilecek bir kavrama, “Uzaktan Eğitim” olgusuna götürür.

Türkiye’de son yıllarda yapılmış pek çok uzaktan eğitim programı örnekleri görmek mümkündür. Bu konuda yapılmış çok sayıda program örneğinin olması maalesef programların etkili ve verimli olduğu anlamını taşımamaktadır. Yapılmış pek çok çalışma eğitim-öğretim odaklı olmaktan çok teknoloji odaklı bir yapıdadır. Özellikle pek çok hazırlanmış web tabanlı uzaktan eğitim programı ders notlarının web sitesine indirilmesinden öte bir anlam ifade etmemektedir. Eğitim hizmetinin sunumunda kullanılan teknoloji, eğitim bilimin araştırma ve geliştirme çalışmalarının sonuçlarına göre değil de sırf eğitimde teknoloji kullanımı olsun diye yapılmış çalışmalardır. Bu tür uzaktan eğitim programları; başlangıçta zihniyet yanlışlığı ve sonrasında da programın başlangıcından en sonundaki değerlendirme kısmına kadar yapılan yanlış uygulamalar yüzünden etkili ve verimli olamamaktadır. Bu alanda yapılmış pek

Bilgisayar ve İnternet Destekli Uzaktan Eğitim Programlarının Tasarım, Geliştirme ve Değerlendirme Aşamaları (SUZEP Örneği)

çok uzaktan eğitim çalışması bilimsel ölçütlere uymadığından, özellikle “öğretim tasarımı” açısından çok büyük yanlışlıklar içerdiğinden amacına ulaşmamaktadır. Çalışmada yer alan Selçuk Üniversitesi uzak eğitim programının web sitesi de yukarıda söz edilen problemlere sahiptir. “Bilgisayar ve internet destekli uzaktan eğitim programlarının tasarım, geliştirme ve değerlendirme aşamaları (SUZEP örneği) isimli bu çalışma uzaktan eğitim programlarının hazırlanmasında uyulması gereken aşama ve kuralları bilimsel bir yöntemle ortaya koyduktan sonra yine bir uzaktan eğitim programı olan Selçuk Üniversitesi Uzaktan Eğitim Programını belirlenen bu ideal ölçütlere göre değerlendirmeyi, belirlenen bilimsel ve ideal ölçütlere göre programın eksik, yanlış ve doğru yönlerini ortaya koymayı amaçlamaktadır.

LİTERATÜR TARAMASI

Ülkemizde çok da köklü bir geçmişe sahip olduğu söylenemeyen “uzaktan eğitim” kavramsal olarak karıştırılmaktadır. Bilimsel çalışmalarda kavramsal temel üzerine daha ileri düzey çalışmaların inşa edildiği düşünülürse, bu çalışmanın başında uzaktan eğitim ve ilgili kavramların açıklanma gerekliliği daha iyi anlaşılmış olacaktır.

Uzaktan Eğitimin Tanımı

Uzaktan eğitim konusunda yapılan tanımlara bakıldığında aslında birbirinden çok da farklı olmayan tanımlamaların olduğu dikkat çekmektedir. Aşağıda farklı ifade edilen tanımlamalardan bazıları yer almaktadır.

California Distance Learning Project (CDLP) uzaktan eğitimi şu şekilde tanımlamaktadır (www uluslararasıegitim.com): Uzaktan eğitim programı öğrenciyle eğitsel kaynaklar arasında bağlantı kurarak eğitimi gerçekleştiren bir sistemdir. Uzaktan eğitim programlarının herhangi bir eğitim kurumuna kayıtlı bulunmayan kimselere de eğitim imkânı sağlıyor olması bizlere, son dönemde öğrenciye tanınan eğitim imkânlarının artmakta olduğunu gösteriyor. Uzaktan eğitim programının bir başka yönü de mevcut kaynaklardan yeterince faydalanıyor olması ve gelişen teknolojiyi de yakından takip etmek zorunda olmasıdır.

Diğer bir tanımda da uzaktan eğitimin aşağıdaki özelliklerden oluşan bir bütün olduğu ifade edilmektedir (Heinich, Molenda, Russel ve Smaldino, 1996:284):

- Öğrenenlerle öğretmenin fiziksel olarak ayrı olması
- Organize edilmiş bir öğretim programı
- Teknolojik araç
- İki yönlü iletişim

United States Distance Learning Association (USDLA)'ın tanımı da şu şekilde (www uluslararasıegitim.com): "Uydu, video, audio grafik, bilgisayar, multimedya teknolojisi gibi elektronik araçların yardımıyla, eğitimin uzaktaki öğrencilere ulaştırılmasıdır. USDLA, öğretmen ve öğrencinin birbirlerinden coğrafi olarak uzak olduğunu belirterek bu eğitim programında elektronik

araçların ya da yazılı materyal ve matbu malzemelerinin kullanılması gerektiğinin altını çizer. Uzaktan eğitim; öğretmenleri içine alan öğretim ile öğrencileri içine alan öğrenim olmak üzere iki temel bölümden oluşmaktadır."

Yapılan tanımlamalarda ortak olarak göze çarpan özellikler şu şekilde sıralanabilir:

- Uzaktan eğitim sistemleri bilgi kaynaklarına ulaşmada ve öğrencilerini bu kaynaklara ulaştırmada etkin bir yöntem izler.
- Uzaktan eğitim sistemleri eğitim hizmetlerinin yürütülmesinde teknolojiden en üst seviyede yararlanır.
- Uzaktan eğitim sürecinde öğrenci ve öğretici zaman ve mekân olarak bağımsızdırlar.

Özgün bir tanım yapmak gerekirse uzaktan eğitim; en yalın tanımıyla öğretici ile öğrencilerin aynı fiziksel ortamı paylaşmaksızın hatta bazı çalışmalarda aynı zaman dilimini de paylaşmadıkları, teknolojik araçların işe koşulması yoluyla eğitim-öğretim-öğrenim çalışmalarının belli bir program çerçevesinde sürdürülmesidir.

Web Tabanlı Uzaktan Eğitimin Tanım Ve Kapsamı

Çağımızda bilgi ağlarının gelişimiyle birey edilgen olmaktan çıkmakta, yaparak öğrenmekte, diğer bireylerle işbirliği yapmakta, bilgiye anında ve her yerde ulaşabilmekte ve eğitim süreci ömür boyu devam etmektedir. Böylece eğitim, yer ve kişi bağımlı olmaktan uzaklaşmakta ve gün geçtikçe daha bireyselci, özgür ve etkin olmaktadır. Web teknolojilerinin kullanılmasıyla eğitimin tamamı veya belirli bir bölümü öğrencilere ulaştırılmaktadır. Web destekli öğretim; bilginin bilgisayar, modem ve telefon hatları ile öğrenciye ulaştırılmasıdır (French, 1990). Web destekli öğretimle benzer bazı terimler de kullanılmaktadır. Bunlara örnek olarak çevrimiçi (online) eğitim, webte eğitim, sanal sınıflar, e-öğrenme vb. verilebilir. Her biri web destekli öğretimin birer parçası sayılabilir.

SELÇUK ÜNİVERSİTESİ UZAKTAN EĞİTİM PROGRAMI WEB SİTESİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Önceki bölümde yer verilen bilgilerden de anlaşılacağı üzere uzaktan eğitim programı web sitesinin değerlendirilmesinde aslında birbirinden çok da farklı olmayan fakat ifade ve bakış açılarından kaynaklanan farklılıklardan söz edilebilecek pek çok ölçüt vardır. Adet olarak pek çok sayıda ölçütten söz edilebilse de, çeşitli uzmanların ve ilgili kuruluşların yaptıkları çalışmalarda değerlendirme ölçütleri ana hatlarıyla aşağıda belirtilen üç başlık altında toplanabilir (Şahin ve Yıldırım, 1999; İpek, 2001; Uşun, 2000; French, 1999; French ve Hale, 1999; Khan ve Vega, 1997; Venezky ve Osin, 1991):

1. Öğretim tasarımı ve içerik düzenleme
2. Ekran tasarımı
3. Teknik kapasite

Bilgisayar ve İnternet Destekli Uzaktan Eğitim Programlarının Tasarım, Geliştirme ve Değerlendirme Aşamaları (SUZEP Örneği)

Bu aşamada yukarıda belirtilen ana başlıkların her biri ile ilgili yine uzmanların verdiği bilgiler ışığında ayrıntılı ölçütler ortaya konarak, Selçuk Üniversitesi uzaktan eğitim programı web sitesi değerlendirilecektir.

Öğretim Tasarımı ve İçerik Düzenleme

Öğretim tasarımı bu tür programlarda istenen amaca ulaşılabilmesi için büyük bir öneme sahiptir. Hazırlanmış uzaktan eğitim programının öğretim tasarımı açısından değerlendirilmesinde incelenmesi gereken ilk nokta öğretim amaçlarıdır.

İlgili web sitesinde Türk Dili dersinde amaçlar ancak genel amaçlar bazında yazılmış, ayrıntılı amaçlara yer verilmemiştir. Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi dersinde ise öğretim amaçlarının genel ve ayrıntılı amaçlar olarak yazıldığı, fakat her iki derste de öğretim amaçları yazılırken uyulması gereken kurallardan bazılarının ihlâl edildiği ortaya konmuştur:

- Web sitesinde yazılan öğretim amaçları davranışa dönük olarak ifade edilmemiştir.
- Yazılan amaçlar tek bir öğrenme ürününü ifade etmemiş, aksine birden fazla davranış ifadesi bir arada kullanılmıştır.
- Davranışın gerçekleşeceği koşullar (öğrenme çıktıları) açık olarak ifade edilmemiştir.

İlgili programda her derse başlamadan önce bulunması gereken, öğrencinin hazır bulunuşluk seviyesini ölçerek ona bireysel öğrenme şansı sunan ön teste de yer verilmemiştir (Khan ve Vega, 1997). Ön testin bu tür bir programda bulunmaması önemli bir eksiklik olarak değerlendirilebilir.

Daha sonraki bölümlere geçmeden önce (önceki) her bölüm içeriğinin tam olarak bilinmesi zorunluluğu ve bu zorunluluğun testlerle ölçülmesi gerekir. SUZEP web sitesinde bu tür özelliğe de rastlanılmamıştır.

Önceki derslerle ve sonraki derslerle ilişki kurarak öğrenmenin daha kalıcı olmasını sağlayan “ön organize ediciler”e öğretim tasarımında mutlaka yer verilmelidir (Venezky ve Osin, 1991). Programda “ön organize ediciler”e rastlanmamıştır.

Her dersten sonra o dersi öz olarak ifade eden özet bulunmalıdır (Şahin ve Yıldırım, 1999; İpek, 2001; Uşun, 2000; French, 1999; French ve Hale, 1999; Khan ve Vega, 1997; Venezky ve Osin, 1991). İlgili web sitesinde ders özetlerine rastlanmamıştır.

Ders içerisinde birbiriyle ilişkili ve birbiriyle karıştırılabilecek ama farklı konular hakkında benzerlik (ilişki) ve farklılıkların ortaya konması öğrenmenin verimliliği açısından büyük önem arz etmektedir (French ve Hale, 1999). SUZEP web sitesinde bu tür pekiştireç ve uyarılara yer verilmemiştir.

Uzaktan eğitim programlarının en önemli unsurlarından biri olan geribildirimlere de bu programda rastlanılmamıştır. Öğrencinin sorulara verdiği olumsuz yanıtlarda bile onun doğru cevabı bulmasına yardımcı olan, öğrenciyi sürekli güdüleyen ve cesaretlendiren olumlu geribildirimlerin SUZEP web sitesinde bulunmaması büyük bir eksik olarak değerlendirilebilir. Öğretim

tasarımı sistemlerinin en önemli öğeleri, soruların kalitesinin yüksekliği ve geribildirimlerdir (İpek, 2001).

Konu içinde alıştırma ve test sorularıyla ve konuların sonunda son testlerle öğrencinin öğrenmesini pekiştirmesi ve onu aktif durumda bulundurması son derece önemlidir (Venezky ve Osin, 1991). Bu çok önemli özellik SUZEP web sitesinde bulunmamaktadır. Adeta öğrenciye soru sormamak için özel bir çaba gösterilmiştir. Ne konu içinde, ne de sonunda sorulara rastlanılmamıştır.

SUZEP web sitesi ders (içerik) konu organizasyonunda somuttan soyuta, basitten karmaşığa doğru bir gidişten söz edilebilir. Konuların mantıksal bir biçimde sıralandığı söylenebilir. Bilginin organizasyonu anlamında bir sorun yoktur. Ders içeriği belirlenen amaçlara uygundur. SUZEP web sitesinde konuları içeren listeler (menü) açık, net ve anlaşılırdır. Bu listeleri izlemek öğrenciler açısından zor olmayacaktır.

Ekran Tasarımı

Ekran tasarımına ilişkin ilk değerlendirme metin düzeni ve yazım kurallarına ilişkin olabilir. Bu anlamda ekranda yazıların ve satırların boşluğu öğrencinin okumasını güçleştirmemelidir (Venezky ve Osin, 1991). İlgili web sitesinde bu konuda ekranlar arasında bir standarda rastlanmamıştır. Bazı ekranlarda satır ve yazıların boşluğu uygunken, bazı ekranlarda sıkışıklık gözlenmektedir. Yine metinlerde çok fazlaca yazım hatalarına rastlanılmaması program için bir artı olarak değerlendirilebilir. Metin içerisinde bilgisayar ve internet teknolojisine ait özel terimlere (jargon) yer verilmemesi de SUZEP adına diğer bir artıdır.

İlgili web sitesinin ekranının sunuluşunun öğrencinin dikkatini yoğunlaştırıcı ve estetik olduğu söylenemez. Genel olarak ekran çok başarılı bir tasarıma sahip değildir. Metnin ve sayfanın yerleştirilmesi orantılı değildir. Ekran; grafik ve kullandığı renkler bakımından çok başarılı görünmemektedir.

Çok zorunlu kalmadıkça dolama pencere (scrolling window) tekniği kullanılmamalıdır. Bunun yerine en iyi görünen ve öğrenciler tarafından da çokça tercih edilen sayfa pencere (single page window) tercih edilmelidir (İpek, 2001). SUZEP web sitesinde ise zorunluluk olmadığı halde dolama pencere (scrolling window) tercih edilmiştir.

Yazıların yoğunluğunda her ekranda 18 satır, her satırda 39 harf ve her sayfa için 120 kelime uygundur (İpek, 2001). SUZEP web sitesinde ise bir sayfada ortalama 150 satır, her satırda yaklaşık 50 kelime ve her sayfada ortalama 7500 kelime bulunmaktadır. Bu rakamlar ideal verilerin çok uzağındadır.

Her ekranda standart olarak bulunması gereken ileri, geri, çıkış ve ana menü seçeneklerinde ilgili web sitesinde sadece ileri ve geri seçenekleri bulunmakta, öğrencinin istediği an programdan çıkışını sağlayacak çıkış seçeneği ve ana menüye dönmesini sağlayacak seçenek bulunmamaktadır.

SUZEP web sitesi ekran tasarımında göze çarpan en önemli olumsuzluklardan biri de farklı ekranlar arasında bir standart ve uyumun bulunmamasıdır (Venezky ve Osin, 1991).

Öğretimin net açık ve kolay yönerge takibini veya yardım sistemini içermesi gerekir. SUZEP web sitesinde bu tür bir sistem yoktur. Ayrıca en büyük

Bilgisayar ve İnternet Destekli Uzaktan Eğitim Programlarının Tasarım, Geliştirme ve Değerlendirme Aşamaları (SUZEP Örneği)

eksikliklerden biri de kolayca ulaşılabilen ve her sayfada bulunması gereken yardım ikonunun bulunmamasıdır.

Teknik Kapasite

Bu tür programlarda teknik kapasite açısından aranan ilk özelliklerden biri de ana sayfanın kolayca açılmasıdır (French, 1999). SUZEP web sitesi ana sayfasının açılmasında sorun olmadığı gözlemlenmiştir. Ancak programın İngilizce ders bölümü erişimi sağlanamamaktadır.

Bu başlık altında dikkate alınması gereken diğer bir ölçüt de sayfalar arası hızlı geçişin olup olmadığıdır (French ve Hale, 1999). SUZEP web sitesinin sayfalar arası geçişlerinde bir sorun olmadığı anlaşılmaktadır (İngilizce dersini içeren sayfaların hiç açılmadığı daha önce belirtilmişti).

Öğrencilerin programa ne kadar süre devam ettiklerini gösteren istatistiklerin tutulması öğrenci takibi açısından önemlidir (Venezky ve Osin, 1991). SUZEP internet sitesinde bu tür istatistiklerin tutulduğuna rastlanmamıştır.

YÖNTEM

Araştırma Modeli

Bu çalışma tarama modeli kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Uygulanan tarama modeli ile uzaktan eğitim konusundaki kavramsal temeller, uzaktan eğitim teknolojileri arasından bilgisayar ve web temelli uzaktan öğretim programının tasarlanması ve değerlendirilmesi konularındaki bilgilere ayrıntılı olarak yapılan literatür taraması ile ulaşılmıştır. Ayrıca Selçuk Üniversitesi öğrencilerinin uzaktan öğretim programıyla ilgili görüşlerini ortaya koyabilmek amacıyla nicel araştırma yöntemlerinden saha araştırması uygulanmıştır. Elde edilen bilgiler ışığında Selçuk Üniversitesi Uzaktan Eğitim Programı web sitesi bilimsel ölçütlerle değerlendirilmiştir.

Evren ve Örneklem (Araştırma Kümesi)

Çalışmanın evrenini uzaktan eğitim dersleri birinci sınıflara verildiği için Selçuk Üniversitesi'nde birinci sınıfa devam eden öğrenciler oluşturmaktadır. Örneklem tekniklerinden en yalın ve en çok kullanılan "Tesadüfi Örneklem" tekniği kullanılarak örneklem belirlenmiştir. Tesadüfi örneklem tekniğinin evrendeki tüm elemanların birbirine eşit seçilme şansına sahip oldukları "oransız tesadüfi örneklem türü" kullanılarak örneklem belirlenmiştir.

Verilerin Toplanması ve Yorumlanması

Bu araştırma ile ilgili bilgilere özellikle yazılı kaynakların taranması yoluyla ulaşılmıştır. Yazılı kaynakların taranmasının yanı sıra verilerin toplanmasında kullanılan diğer bir yöntem de görüşme tekniğidir. Bu teknikle sözlü iletişim yoluyla konu uzmanlarından veri toplanmıştır. Veri toplanmasında kullanılan diğer bir teknik de elektronik posta yoluyla yine konu uzmanlarından toplanılan verilerdir. Tezin sonunda yer alan anket çalışması ile de teze temel oluşturan veriler toplanmıştır.

Anket çalışmasından elde edilen veriler SPSS programı ile işlenmiştir. Bilgisayarda işlenen bu veriler daha sonra istatistiksel yöntemlerle çözümlenerek problem konusuna daha net çözüm önerileri sunacak şekilde yorumlanmıştır. Bütün bu yapılan çalışmalardan sonra veriler araştırma yöntem ve tekniklerine uygun olarak raporlaştırılmıştır.

SELÇUK ÜNİVERSİTESİ UZAKTAN EĞİTİM PROGRAMI İLE İLGİLİ ALAN ARAŞTIRMASI BULGULARI

SUZEP web sitesinin teorik olarak değerlendirilmesinde yapılan üç ana başlık altındaki değerlendirmede olduğu gibi anket sonuçları da üç ana değerlendirme başlığına göre yorumlanacaktır (öğretim tasarımı ve içerik düzenleme, ekran tasarımı ve teknik kapasite).

Deneklerin Öğretim Tasarımı ve İçerik Düzenleme İle İlgili Görüşleri

Anket çalışmasının ilk sorusu olan ilgili web sitesinin hangi sıklıkla takip edildiğini sorgulayan soruya verilen yanıtların büyük kısmının “hiç” yanıtından oluştuğu görülmektedir.

Tablo 1. SUZEP Web Sitesini Takip Ediş Sıklığı

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde
Çok Sık	7	1,9	1,9
Sık	18	4,9	4,9
Ara Sıra	58	15,5	15,6
Çok Az	51	13,6	13,7
Hiç	237	63,2	63,9
Toplam	371	98,9	100
Cevapsız	4	1,1	
Genel Toplam	375	100	

Tabloda 1’de de görüldüğü gibi, katılımcıların % 63,9’u SUZEP web sitesini hiç ziyaret etmediklerini belirtmişlerdir. Aynı soruya “çok az” yanıtını verenlerin oranı ise %13,7’dir ki bu oranda azınsanamayacak bir değerdir. Buradan çıkan sonuç; katılımcıların %77,6’sı uzaktan eğitim programıyla ya hiç ilgilenmemekte ya da çok az ilgilenmektedir. “Ara sıra, sık ve çok sık” yanıtlarını verenlerin oranlarının toplamı ise % 22,4’de kalmaktadır.

Katılımcılara uzaktan eğitim web sitesine katılmama nedeninin sorulduğu soruya verilen yanıtlarda da ilginç bulgulara ulaşılmıştır.

Bilgisayar ve İnternet Destekli Uzaktan Eğitim Programlarının Tasarım, Geliştirme ve Değerlendirme Aşamaları (SUZEP Örneği)

Tablo 2. SUZEP Web Sitesini Kullanmama Nedenleri

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde
İlgimi Çekmiyor	91	24,3	27,8
Yararlı Bulmuyorum	82	21,9	25,1
İnternet Erişim Şansım Yok	54	14,4	16,5
Zamanım Yok	73	19,5	22,3
Haberim Yoktu	24	6,4	7,3
İhtiyacım Yok	2	0,5	0,6
Sitenin Sayfası Açılmıyor	1	0,3	0,3
Toplam	327	87,2	100
Cevapsız	48	12,8	
Genel Toplam	375	100	

Katılımcıların programa katılmama gerekçeleri arasında “İlgimi çekmiyor” yanıtı verenlerin oranı %27,8 gibi ciddi bir rakamı bulurken; diğer yandan aynı soruya “yararlı bulmuyorum” yanıtı verenlerin oranı ise yine % 25,1 değerini ifade etmektedir. Katılımcıların yarısından fazlasının uzaktan eğitim programını ilgi çekici ya da yararlı bulmadıkları sonucu ortaya çıkmaktadır. Katılımcıların % 16,5’i de internet erişim şanslarının olmamasını uzaktan eğitim programına katılmama gerekçesi olarak göstermektedirler.

Öğretim tasarımı ile ilgili olarak programın menü listelerinin öğrencilerce açık, net, anlaşılır olup olmadığını ölçen soruya katılımcıların çoğunluğu olumlu yanıt vermişlerdir.

Tablo 3. Programın Menü Listeleri Hakkındaki Görüşler

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde
Kesinlikle Katılıyorum	11	2,9	8,7
Katılıyorum	68	18,1	54
Fikrim Yok	38	10,1	30,2
Katılmıyorum	9	2,4	7,1
Toplam	126	33,6	100
Cevapsız	249	66,4	
Genel Toplam	375	100	

Programın menülerinin açık ve anlaşılır olması ile ilgili yargıya “katılıyorum” cevabını verenlerin oranı %54’ü bulurken, aynı yargıya “kesinlikle katılıyorum” cevabını verenlerin oranı ise % 8,7’dir. Diğer bir deyişle menülerin tasarımını beğenenlerin oranı % 62,7’dir. Dolayısıyla katılımcıların büyük kısmı menüleri açık ve anlaşılır bulmaktadır. Bu sonuç araştırmacının teorik bilgilere dayanarak menü listeleri ile ilgili yaptığı değerlendirmeyle paralellik arz etmektedir.

Konu yapılandırılmasında somuttan soyuta, basitten karmaşığa mantıklı bir sıra izlendiği konusundaki ifadeye katılımcılar önemli ölçüde olumlu yanıt vermişlerdir.

Tablo 4. Konu Yapılandırılması İle İlgili Yanıtlar

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde
Evet	84	22,4	73,7
Hayır	30	8	26,3
Toplam	114	30,4	100
Cevapsız	259	69,1	
Genel Toplam	375	100	

Katılımcıların % 73,7 gibi önemli bir kısmı konu yapılandırılmasını uygun bulurken; % 26,3'ü ise bu konuda olumsuz görüş bildirmiştir. Önceki yapılan değerlendirmede bu konu hakkındaki ifadelerle öğrencilerin görüşleri örtüşmektedir.

Deneklerin Ekran Tasarımı İle İlgili Görüşleri

Ekran tasarımı ile ilgili bulgular, kullanılan grafik ve animasyonlar ile renklerin etkililiğinin değerlendirilmesi başlıklarını içermektedir. Soru formunda, deneklerden programda etkili ve amaçlara uygun grafik ve animasyon kullanımına 1 ile 10 arası puan vermeleri istenmiş, merkezi eğilim istatistik sonuçlarına göre öğrencilerin grafik ve animasyon kullanımının orta düzeyde etkili buldukları ortaya konmuştur. Puan aralıkları ve karşılıkları aşağıda yer almaktadır.

1 – 4: Düşük Düzeyde Etkili

4,1 – 7: Orta Düzeyde Etkili

7,1 – 10: Yüksek Düzeyde Etkili

Tablo 5'de yer alan analiz sonuçlarına göre aritmetik ortalamayı ifade eden 6,22 rakamı deneklerin programda yer alan grafik ve animasyonların orta düzeyde etkili olduğunu düşündüklerini ortaya koymaktadır.

Tablo 5. Deneklerin Etkili Grafik ve Animasyon Kullanımına İlişkin Yanıtların Merkezi Eğilim İstatistikleri

	Denek Sayısı	En Düşük	En Yüksek	A. Ortalama	Standart Sapma
Grafik ve Animasyona 1-10 Arası Verilen Puanlar	114	1	10	6,2281	1,8769

Soru formunda tıpkı grafik ve animasyon kullanımında olduğu gibi, deneklerden programda etkili ve amaçlara uygun renk kullanımına 1 ile 10 arası puan vermeleri istenmiştir. Tablo 6'da yer alan aritmetik ortalamaya göre (6,54), denekler etkili ve uygun renk kullanımının “orta” düzeyde olduğunu düşünmektedirler.

Bilgisayar ve İnternet Destekli Uzaktan Eğitim Programlarının Tasarım, Geliştirme ve Değerlendirme Aşamaları (SUZEP Örneği)

Tablo 6. Deneklerin Etkili ve Uygun Renk Kullanımına İlişkin Yanıtların Merkezi Eğilim İstatistikleri

	Katılımcı Sayısı	En Az	En Fazla	Ortalama	Standart Sapma
Programın Renk Kullanımına 1-10 Arası Verilen Puanlar	112	2	10	6,5446	1,8153

Deneklerin Teknik Kapasite İle İlgili Görüşleri

Teknik kapasite ile ilgili ilk değerlendirme, “ders yardımcı sitelerin linkleri var mı?” sorusuna verilen yanıtlarla başlanmıştır. Deneklerin önemli bir bölümü bu soruya “evet” yanıtını vermişlerdir.

Tablo 7. Deneklerin Bağlantılar (linkler) Hakkındaki Yanıtları

Derslere Yardımcı Sitelerin Bağlantılarını Ulaşılabilir	Frekans	Oran (%)	Geçerli Oran (%)
Evet	60	16	57,7
Hayır	44	11,7	42,3
Toplam	104	27,7	100
Cevapsız	271	72,3	
Genel Toplam	375	100	

Deneklerin %57,7’si derslerle ilgili yardımcı sitelerin bağlantılarının ulaşılabilir olduğunu belirtirken, %42,3’ü ise bu bağlantılara ulaşamadığını ifade etmektedir. Araştırmacının bu konu hakkındaki yorumu da yeterli ve ulaşılabilir bağlantıların olduğu yönündeydi.

“Sayfalar arası hızlı geçiş yapılabilir” ifadesine ise Tablo 8’de de görüldüğü gibi deneklerin yarısından fazlası “evet” yanıtını vermişlerdir.

Tablo 8. Sayfalar Arası Geçişlerle İlgili Yanıtlar

Sayfalar Arası Hızlı Geçiş Yapılabilir	Frekans	Oran (%)	Geçerli Oran (%)
Evet	60	16	53,6
Hayır	52	13,9	46,4
Toplam	112	29,9	100
Cevapsız	263	70,1	
Genel Toplam	375	100	

Deneklerin %53,6’sı sayfalar arası hızlı geçiş yapılabilirliğini ifade ederken, %46,4’ü ise sayfalar arası hızlı geçişin yapılamadığını belirtmiştir. Araştırmacının bu konu ile ilgili yapmış olduğu değerlendirmede de sayfalar arası hızlı geçişlerde sorun olmadığı tespit edilmişti.

SONUÇ

Uzaktan eğitim programı web sitesinin değerlendirilmesinde aslında birbirinden çok da farklı olmayan fakat ifade ve bakış açılarından kaynaklanan farklılıklardan söz edilebilecek pek çok ölçütten söz edilmektedir. Çeşitli uzmanların ve ilgili kuruluşların yaptıkları çalışmalarda değerlendirme ölçütleri bu çalışmada ana hatlarıyla; (1) öğretim tasarımı ve içerik düzenleme, (2) ekran tasarımı ve (3) teknik kapasite başlıklarıyla ele alınmıştır.

Selçuk Üniversitesi uzaktan eğitim programı web sitesinin ilgili ölçütlere göre değerlendirilmesinde aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır:

1. Öğretim tasarımı ve içerik düzenleme açısından;
 - Öğretim amaçlarının yazılmasında “öğretim amaçları yazım ilkeleri”ne uyulmadığı,
 - Programda “ön ve son teste” yer verilmediği,
 - Öğrenciyi düşünmeye yöneltici ve onun doğru cevabı bulmasına yardımcı uygun “geri bildirim”lerin verilmediği,
 - Programda “ön organize ediciler”e yer verilmediği,
 - Uygun yerlerde uygun “pekiştiricilere” yer verilmediği,
 - Ders sonlarında “özet”in bulunmadığı,
 - Ders içeriğinin öğrencinin aktif biçimde öğrenme sürecine katılmasını sağlayacak biçimde tasarlanmadığı anlaşılmıştır.
2. Ekran tasarımı açısından ise aşağıdaki sonuçlardan söz edilebilir:
 - Metin düzeni okuma açısından oldukça sıkıcıdır. Sayfa, olması gerekenden çok daha fazla miktarda yazı ile yüklüdür.
 - Ekran tasarımı dikkat çekici ve estetik değildir.
 - Bu tür programlarda pek tercih edilmeyen ve tercih edilmemesi gereken “dolama pencere” kullanılmıştır.
 - Her sayfada mutlaka bulunması gereken “ana menü” ve “yardım” seçenekleri yoktur.
 - Ekranlar arası bir uyum ve standart bulunmamaktadır.
3. Teknik kapasite açısından ise şu değerlendirmeler yapılmıştır:
 - Ana sayfanın kolayca açıldığı fakat İngilizce dersinin bulunduğu sayfaya hiçbir biçimde erişimin olmadığı görülmüştür.
 - Sitenin güncelleme tarihi oldukça eskidir.
 - Bulunan bazı URL’lere ulaşamamaktadır.
 - Öğrencilerin hangi derste ne kadar kaldıklarını, derslerde yaptıkları test sonuçlarını gösteren istatistiksel bilgilerin tutulmadığı tespit edilmiştir.

SUZEP web sitesinin etkililiği ve verimliliğini ölçmeye yönelik farklı fakülte/yüksek okulların birinci sınıfına devam eden toplam 375 denek üzerinde saha araştırması gerçekleştirilmiştir. Saha araştırması ile ilginç sonuçlara ulaşılmıştır.

- Deneklerin %77,6 gibi çok önemli bir bölümü programı ya hiç takip etmemekte ya da çok az takip etmektedir.

Bilgisayar ve İnternet Destekli Uzaktan Eğitim Programlarının Tasarım, Geliştirme ve Değerlendirme Aşamaları (SUZEP Örneği)

- Deneklerin %52,9'u uzaktan eğitim programını ya ilgi çekici bulmamakta ya da yararlı bulmamaktadır. Bu oranlar, üzerinde ciddi olarak düşünülmesi gereken rakamlardır.

Deneklerin programda bulunmayan özellikleri programda varmış gibi algılamaları ve anket çalışmasında da bu şekilde yanıt vermeleri deneklerin programı ciddi bir şekilde inceledikleri ve konuyu ciddiye aldıkları konusunda şüpheler uyandırmaktadır.

KAYNAKÇA

Barkan, M. (1994) **Eğitim İletişiminin Kavramsal Temelleri ve İşlevleri**, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi İletişim Bilimleri Fakültesi Yayınları.

Cemal, A. (1997). **Kültür Felsefesi Yayınlanmamış Ders Notları**. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi İletişim Bilimleri Fakültesi.

French, D. & Hale, C. (1999). "Web-Related Assessment And Evaluation", **Internet-Based Learning: An Introduction and Framework for Higher Education and Business** (Editör: D. French, C. Hate, C. Johnson, g. Farr), Stylus, Virginia.

French, D. (1999). "Preparing for Internet Based Learning", **Internet-Based Learning: An Introduction and Framework for Higher Education and Business** (Editör: D. French, C. Hate, C. Johnson, g. Farr), Stylus, Virginia.

French, D. (1999). **Skills for Developing, Utilizing and Evaluating Internet-Based Learning**. Internet-Based Learning: An Introduction and Framework for Higher Education and Business (Editör: D. French, C. Hate, C. Johnson, g. Farr), Stylus, Virginia.

Heinich R, Molenda M, Russel J. D, Smaldino S. E (1996). **Insructional Media And Technologies For Learning**, Merrill, An Imprint Of Prentice Hall Englewood Cliffs, New Jersey, Columbus, Ohio.

<http://www.ululararasiegitim.com/uzak/uenedir.asp>, Erişim Tarihi: 30.07.2007.

İpek, İ. (2001). **Bilgisayarla Öğretim Tasarım, Geliştirme ve Yöntemler**, Ankara: Tıp Teknik Yayınevi.

Kayador, V. (1995). **Sözlü ve Yazılı Anlatım Yayınlanmamış Ders Notları**. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi İletişim Bilimleri Fakültesi.

Khan, B. & Vega, R. (1997) "Factors to Consider When Evaluating a Web Based Instruction Course: A Survey", **Web Based Training** (Editör: Khan B), Educational Technologies Publications Englewood Cliffs, New Jersey.

Şahin T. Y. & Yıldırım, S. (1999). **Öğretim Teknolojileri ve Materyal Geliştirme**, Ankara.

Uşun, S. (2000). **Dünyada ve Türkiye'de Bilgisayar Destekli Öğretim**. Ankara: Pegem A Yayınevi.

Venezky R, Osin L (1991). **The Intelligent Design Of Computer Assisted Instruction**. Longman Publishing Group, New York&London.